

de senectute (posztmodern esszé)

Miért fénytelen a világ ebben a kései korban – kérdezi Adorno és így felel: az ember immáron nem látja át a világ marionett-szálaait. S miért elbűvölőek a gyermekek, kérdezi Freud és így felel: azért mert a nárcisztikus üdvösség tökéletes másolatai.

S hogyan védi Ciceró, az ügyvéd az öregség méltóságát? „Vitatkozom a szenátusban és tanácsokat osztok a fiataloknak” ezt mondatja az agg Catóval.

Az államban, a civil társadalomban a kortársak között, tehát nemzedékeket meghaladva, mindenhol előbukkannak az öregek, nárcisztikus élvezeteket hajhászva. De hogy leljenek az élvezetek forrásaira, ha tudják, hogy semmit nem fognak találni a világi guignol föllazult keretein kívül? A gyermekek lelkesülten adták át magukat az illúzió bűvöletének: a fiatal emberek egymást győzőgették, hogy a kulisszák papier machéból készültek és hogy a fő tenornak parókája van. A férfiak (mindenekelőtt a férfiak) a kulisszák mögött birkóztak, hogy ki rángatja a szálakat, és ki fog műbajuszt viselni. Most az öregek örömmel helyeznék át a színpadi kellékeket és hinniek az előadás varázslatosságában. Vajon szükségszerű része e világrendünknek a kétszeres felejtést előidéző szklerózis?

A történelem, legalábbis ahogy tapasztalataink szerint, ütlegette az öregkor alapjait. Nem fogjuk izgágán azt suttni, hogy mi irányítottuk őket generációs öröleteink alapján, legin-

timebb bolondságaink úgyis a történelem gépezetének vak eszközeivé válnak. Inkább azt kérdezzük, segíthet-e valakinek közülnk, e szerencsés körülmény, segíthet-e azoknak akiknek fontos, ha nem is a tradíció, de legalábbis a tapasztalat. (hogy elmeneküljünk a szenilitás banalitásaitól).

Az elveszett hit utáni nosztalgiával az öregek általában az elveszettbe való hitnél kötnek ki: *laudatores temporis acti*. Az endogenetikus-filogenetikus harmónia, amely eddig játszadozott a nemzedékünkkel egy csapdát állított fel nekünk, a posztmodernizmus csapdáját. Azzal fenyeget bennünket, hogy gyorsan megöregszünk. Vajon a múlt aurája által lenyűgözött posztmodernizmus nem misztifikáció-e *alaudis temporis acti* módján, azaz, nem a négyzetre emelt misztifikáció?

Tételezzük fel a következőket: a posztmodernizmus nem áll szemben a modernizmussal, nem is a beteljesült modernizmus, csupán annak egy módoszata. Mindkettőt fogva tartja a „jelen sovinizmusa”. A modernizmus saját múltját erővel el kívánta felejtetni, sőt, arra irányult, hogy a múltat megalázza és lerombolja. A posztmodernizmus blazírt: számára a saját hagyománya egzotikumot jelent. Ezzel az egyszerű képlettel sikeresen biztosítja a múlt elvesztését és tölti be a múltat, noha mindezt nem deklarálja. Megoldja a modernizmus paradoxonját, megmenti őt a zsákutcától, noha számára nem szükséges megszabadulni attól az ideológiától amely zsákutca-ba terelt bennünket. Mindez megfelel a modern lustaságnak, hiszen az a turizmus a legolcsóbb, amely saját múltunk felé irányul. Nem nehéz észrevenni, hogy a posztmodernizmus mennyire veszélyes számunkra, akik mindezt már egyszer átéltük. Egy szép napon megsúgják neked, hogy az öregkori gyengeség, amelyet alig akartál beismerni *in petto*, egy intim művészeti póz. Valamikor modernisták voltunk, most poszt vagyunk, afféle ideális csalétkék – hogy végre megmaradhassunk az öregkori nárciszizmus zsákutcájában, amely többé *manqué* sem lehet.

A hatalmat az ötvenes évek disszidensei vették át, akiket rejtve archiváltunk valahol a gimnáziumi éveink végén. Amidőn a jelenben a szellemek győznek, egyszer csak valami hatalmába kerít a felismerés – saját idődet persze rejtett történelemben élted át. A történelem, győzőgetnek, a megfélemlítettek történelme volt, átkoztad őket, persze akkor, amikor nem tudtad összegyűjteni azt a néhány aláírást, s éppen ezért

nem gondoltál arra, hogy a történelmet a mulasztásokból fakadó bűnök teremtik, s nem a rezsim és az alternatíva közötti lassú és kínos hadakozás. (amely mindig áldozatokkal járt, s mindig csak az egyik oldalon). A kiöregedett disszidensek mohóságát a történelem megbosszulta, nos, igen, ők már korábban azt hitték, hogy a történelem igazsága valahol a rejtett-ben lakozik. Most végre elérték, hogy uralkodásuk alatt, a történelmi folyamatokat a felszín alá sikerült kényszeríteni. Ha a posztmodern egyfajta történelmi replay, ha a posztmodern, akár mint egy lelassított TV-felvétel, még a naiv nézőnek is megmutatja, hogy mit látott in vivo, az aki a tudást birtokolja, akkor a posztmodernizmus stratégiája kettős lehet, materialista és idealista.

A materialista: a góllal egyetemben a replay elemzésen azt a tekintetet is látom, amely először megpillantotta a gólt, Greta Garbo (s Isten segíts, Marilyn Monroe) szépsége mellett azt a tekintetet is látom, amelynek mindez szépnek tűnt – igen, a fascina mellett látom a hipnotizált tekintetet, az objektumot, amelyet hatalmába kerít a fascinum. Így nem csupán elkerültem a fascinációt, s nem csupán elmenekültem a fetisizmustól. Hanem elkaptam a dolgot magát, a jó materializmus paradoxonjával szólva, objektiváltam a fetisizmust. Greta Garbo szemei nem hipnotizálnak többet, most, nos, most pillanatokra elkapom azt a tekintetet amelyet e szemek valamikor elbűvöltek. Ha a fetisizmus által meghatározott embernek a fétis elrejt az objektum távollétét, akkor a defetiszizáció, azzal, hogy szétrombolja a fétist, mármint az ürességet ami mögötte tanúázik, abban a pillanatban, mikor a művészet történik, magát a dolgot adományozza nekünk.

(Mellesleg, amit elmondtam, a kritikai művészetre vonatkozó modern mítosz megoldása. A művészet nem kritika, nem is demisztifikáció, a kritikai demisztifikáció, a művészeti eljárás belső mozzanata. Nem kellene visszaesni a romantikus antiintellektualizmusba, hogy megmentsük a művészetet, ellenkezőleg az intellektuális mozzanat belső művészeti tényező. Ám nem az egyedüli, a művészet a „között”, mert az Idee és a sinnliche scheinen között bevonja az objektumot. A művészet genitívusz. A régiek megkülönböztették a genitívusz szubjektívuszt és a genitívusz objektívuszt, a művészet nem más mint a kettő szét-nem választottsága.

Az idealista változat: a replay illúziójában megjátszom azt, ami nem vagyok, a tapasztalt tekintet játékát játszom, azt, hogy valóban látok, s hogy, én vagyok a tudás birtokosa, aki mindezt először pillantotta meg. A technológiai tényező letagadása itt egyet jelent a történelem elfojtásával. (A materialitás elsikkasztása + a történelem elfojtása = a történelmi materializmus kizárása, azaz, kulturális pszichózis). Az elbűvölt tekintet alanyával azonosulok, az ideális énnel, méghozzá egy intim nárcisztikus élvezet keretén belül. A posztmodernizmus e variánsa nem jobb a XIX. század neogótikájától és neobarokkjától (mind a kettő államalkotó volt és egyben állami) valamint a neosztalinizmustól, csupán azzal a megszorítással – jellemző modern korlátozottság, hogy ez a variáns rövid emlékezetű. Így jobban az aura csapdájába esek mint annak bennszülöttjei, saját ideális énemet a kihalt ideológia ideáljának végére helyezem, amelyből kiindulva ez az ideológia úgy kívánta, hogy látott legyen, méghozzá a szépség fényében. (Éppen ezért élünk a kihalt ideológiák vámpirizmusának korában).

Érthető tehát az idealista posztmodernnek vonzódása a reakcionárius ideológiákhoz (Neue Slowenische Kunst). (A régi, az új és örökös baloldaliság persziflázs a materialista posztmodernben). Az a tény, hogy elsőként fejezték be azt, amit jelenleg beáromoltatnak az uralkodó reakcionárius kultúrába, hogy a többiek ott maradtak, ahol eszményképeikkel voltak valahol – a lyublyanai külvárosi művészeti-kulturális egyesületben – bizonyítja, hogy a történelem csak azokat érti, akik örömmel játszanak vele, azokat, akiknek igazságosan kiosztja a büntetőlapokat és megítéli a büntetőrúgásokat.

Az öregkor bölcsessége, azaz bizonytalan jutalma, nem más, mint egy fiatalkori fogadás kivetülése: a materialista változatot mindig választani lehet.

*Ljubjana
Ujvidék*

*Rastko Mocnik
fordította: Losoncz Alpár*

10th Anniversary of Urban Stonehenge '92